

АДМІНІСТРАТИВНИЙ УСТІЙ БОЛГАРСЬКИХ КОЛОНІЙ ПРИАЗОВ'Я У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ. ТА ПРОБЛЕМА ЕТНІЧНОЇ АСИМІЛЯЦІЇ

Адміністративний устрій має значний вплив на різні сфери розвитку тієї чи іншої території. І будь-які зміни, навіть незначні, несуть за собою економічні, культурні та інші зрушення, які можуть бути або позитивними, або негативними. При цьому рідко коли враховуються можливі етнокультурні наслідки. Один з таких прикладів дає розгляд змін у адміністративному устрої болгарських сіл Північного Приазов'я у другій половині ХІХ ст.

Приазовська локальна група болгар виникла під час переселення з Бессарабії та частково Північно-Західної Болгарії у 1861 - 1863 роках. Більшість переселенців належала до стану іноземних колоністів. За реформою 1871 р. цей стан був скасований, а колишніх колоністів зарахували до стану поселенців-власників.

До реформи приазовські болгары, як і інші колоністи, мали особливий адміністративний устрій. Колонії об'єднувалися в колоністські округи, які керувалися окружними приказами. Нагляд за їх діяльністю здійснював доглядач колоній - чиновник, який, обминаючи повітові та губернські установи, безпосередньо підлягав Опікунському Комітету про іноземних поселенців Південного краю Росії, що знаходився в Одесі. Останній, у свою чергу, був підпорядкований Міністерству державного майна.

Управління колоніями на рівні округів здійснювалося окружним приказом, який складався з голови (окружного старшини) та двох бей-зицерів. Вони обиралися із середовища колоністів, перший - на три роки, а бейзицери - на два (ст. 15,24,25,32 "Уставу про колони") [7].

З самого початку всі колонії "слов'янських переселенців" Бердянського повіту (включаючи 31 болгарську колонію, 6 колоній албанців, росіян та молдаван, 5 сіл росіян та українців, які не були колоністами, але прибули разом з болгарами із-за кордону) увійшли до складу Бердянського болгарського округу [1;7]. Тимчасовий окружний приказ був створений у Ногайську вже взимку 1861-1862 років, а восени 1862 р. його перевели до колонії Преслав. Восени 1869 р., під час реорганізації Бердянського болгарського округу, від нього відокремили 10 колоній, що утворили новий, Молочанський болгарський округ [6; 413]. Болгарські та болгаро-гагаузькі колонії Мелітопольського повіту (Болград, Волканешти, Тернівка, Дмитрівка та Олександрівка) належали до окремого округу з центром у Волканештах.

У кожній колонії існував сільський приказ. Він складався з сільського старости (шульця), двох бейзицерів та десяцьких, які обиралися по 1 від кожних 10 дворів. Ці посади заміщали місцеві колоністи (старости та бейзицери - на 2 роки, а десяцькі - на місяць). З цих посадових осіб тільки староста отримував платню, а інші виконували свої обов'язки безкоштовно (ст. 13,16,25,31,32,36 "Уставу про колони"). Повноваження окружного та сільського приказів були ті ж, що і у сільській адміністрації в казенних селах (ст. 40 "Уставу про колони").

Органом громадського самоврядування в кожній колонії був сільський громадський сход. До його компетенції належали такі питання, як сільські вибори, звільнення колоністів в інші стани, порушення клопотань, розкладка податків та повинностей, виключення членів з свого середовища, господарські справи (ст. 19,42 "Уставу про колони") - Сільський сход грав важливу роль у внутрішньому житті кожної колонії.

Які ж зміни внесла реформа 1871 р. ? За Правилами від 4/16 червня 1871 р. колонії перейшли до відома загальних у селянських справах установ (ст. 1). Колоністські округи перетворювалися на окремі волості (ст. 3). Так, у Мелітопольському повіті з болгарських та гагаузьких колоній утворили Волканештську волость, а у Бердянському - Пре-славську та Цареводарівську. Громадське сільське та волосне управління, так само як і волосний суд, влаштовувалися на засадах, зазначених у ст. 40-129 Загального положення про селян від 19 лютого 1861 р. [5] З цього часу сільське громадське управління мало складатися з

сільського сходу, сільського старости й, у разі необхідності, інших посадових осіб (писаря, доглядача тощо).

Всі посадові особи до закінчення строку своїх повноважень мали залишатися на місці (виняток становили волосні судді, яких треба було обирати). Окружні старшини почали виконувати обов'язки волосних старшин, а сільські - старост.

Порівнюючи повноваження сільської та окружної (волосної) адміністрації до і після реформи, ми бачимо, що нові органи управління не дуже відрізнялися від колоністських. Зміни, головним чином, торкнулися адміністративно-територіального розподілу та підпорядкування колоній.

Після скасування округів болгарські колонії разом з колоніями інших задунайських переселенців спершу утворили окремі, так звані болгарські, волості. Але в подальшому були створені змішані волості. Раніше це сталося в Мелітопольському повіті. Вже у 80-х роках XIX ст. Тернівка, Олександрівна та Дмитрівка увійшли до складу Яки-мівської волості, змішаної у національному відношенні. У Бердянському повіті окремі болгарські волості існували трохи довше.

Протягом 1870-х років Преславська волость розділилася на три. Спочатку у 1873 р. волосне правління було перенесено з Преслава до Романовки [2;3]. Проти цього з самого початку протестували мешканці Преслава, які домоглися через два роки виділення свого села в окрему волость. Незабаром від Романовської волості відокремилися п'ять сіл (Андрівка, Трояни, Софіївка, Другомиколаївка та Палаузовка), утворивши Андрово-Старотроянську волость. З 1 січня 1878 р. ще чотири села Романовської волості (Банівка, Інзовка, Діанівка та Маріїне) були передані до Преславської [3; 15-25]. У цьому вигляді чотири болгарські волості (Цареводарівська, Преславська, Романовська, Андрово-Старотроянська) проіснували до 1893 р.

Ідея скасувати окремі болгарські волості і утворити змішані виникла ще у 1876 р., та тоді проти цього виступило Бердянське повітове у селянських справах присутствіє. Але у 1893 р. ця ідея була втілена, причому центрами волостей стали як болгарські, так і неболгарські села. (Див. таблицю) [4].

Таблиця 1.

Болгарські села Бердянського повіту	Волості
Гірсовка	Олександрівська
Надєждіне	Покровська
Федорівка	Нововасилівська
Трояни та Другомиколаївка	Дмитрівська
Софіївка, Андрівка, Палаузівка	Софійська (центр у болгарському селі)
Преслав, Інзовка, Банівка	Преславська (центр у болгарському селі)
Цареводарівка, Строгановка, Райнівка, Богданівна, Степанівна	Цареводарівська (центр у болгарському селі)
Романовна, В'ячеславка, Гюнев-ка, Радоловка, Зеленівка	Романовська (центр у болгарському селі)
Діанівка, Маріїне, Манойловка	Андріївська, пізніше Новооле-ксіївська
Першомиколаївка, Ганнівка, Петрівка,	Новоолексіївська, пізніше Петрівська

Як бачимо, новий адміністративний розподіл не враховував національну специфіку. Траплялося навіть, що два села, які знаходилися поруч (Гірсівка та Надеждіне) були приписані до різних волостей.

Отже, після скасування окремого колоністського управління болгарські колонії поступово втратили адміністративну єдність. У Мелітопольському повіті це сталося раніше, у Бердянському - трохи пізніше. Які ж це мало наслідки? По-перше, в умовах, коли болгарські села у Приазов'ї були розташовані не суцільним масивом, втрата адміністративної єдності послаблювала зв'язки між ними. По-друге, змінився етнічний склад волосної адміністрації, а там, де болгари опинилися у меншості, їх представники майже не потрапляли на керівні посади. Все це мало вплив, хоча й не вирішальний, на асиміляційні процеси в болгарських селах Північного Приазов'я. Тобто, коли ми враховуємо можливі наслідки тих чи інших адміністративних змін, не слід забувати й про їх вплив на етнокультурні процеси.

Джерела та література

1. Центральный державный архив Автономной Республики Крым (далі -ЦДААРК), ф. Ф44, оп. 1, спр. 516.
2. ЦДААРК, ф. Ф44, оп. 1, спр. 1434.
3. ЦДААРК, ф. Ф44, оп. 1, спр. 2363.
4. Календарь и памятная книжка Таврической губернии на 1894 г. - Симферополь, 1894. - разд. паг.
5. ПСЗ, Собрание второе. - Т. XXXVI. - Отд. 1. - №36657.
6. Постановления Бердянского очередного уездного земского собрания с 1 по 9 октября 1871 г. - Екатеринослав, 1872. - 478 с.
7. Устав о колониях иностранцев в империи / Свод законов Российской империи издания 1857 г. - Т. XII. - Тетр. IV. - СПб., 1857. - С. 1-100